

Peter Adler Alberti

Uddrag af udstillingstekster fra særudstillingen Fange nr. 75. Alberti og Fængslet 1910

Familien

Albertis forældre, C.C. Alberti og Albertine, kom fra Sønderjylland. De tog til København, hvor faderen blev sagfører og senere folketingsmand for bondepartiet Venstre. Han var umådeligt populær blandt bønderne og var i 1856 med til at stifte Sjællandske Bondestands Sparekasse.

Alberti var den yngste af tre søskende. Det var ham, som fulgte i farens fodspor. Broren Carl blev apoteker, men forsøgte sig som forretningsmand, hvilket slog grueligt fejl, og han endte med at begå selvmord. Den ældste, var søsteren Sophie. Hun arbejdede gennem en menneskealder for Kvindelig Læseforening, og var drivkraften bag foreningens store succes.

Sophie var også drivkraften bag familiens sammenhold. Alle, bortset fra Carl, boede i mange år i samme ejendom, "Det Albertiske Familiepalæ" i Ny Vestergade. På 1. etage boede forældrene med Sophie, som aldrig giftede sig, og på 2. etage boede Alberti. Han boede der med sin første hustru, Eugenie, og datteren Elise, og efter skilsmissen fra Eugenie, alene med datteren. Først da Alberti, meget imod Sophies ønske, giftede sig for anden gang med den fraskilte Victoria Bendix, flyttede han med den nye familie til Sct. Annæ Plads.

Mathilde Elise Sophie Alberti, 1910

Albertis søster var politisk engageret og var fra 1891 til 1929 formand for *Kvindelig Læseforening*.

Sophie havde en stor indflydelse i familien. Hun giftede sig aldrig og boede med forældrene til deres død. Efter Albertis skilsmisse fra Eugenie, tog hun sig af deres datter Elise hver dag efter skole, og hun hjalp Alberti i hans arbejde som minister.

Hun var meget stolt af Alberti, som hun sammenlignede med faderen. Han var: *"...kommen Faders saa udpræget frisindede Anskuelse nær om end paa Nutidsvis."*

Da Alberti blev arresteret, prøvede Sophie at bortforklare hans handlinger som sindssyge. Da han kom i fængsel, skrev hun til ham og kom jævnligt på besøg.

Christian Carl og Peter Adler Alberti, uden dato

Carl var det mellemste barn. Han uddannede sig til farmaceut men valgte at gå ind i forretninger og startede *Albertis svovlsyrefabrikker A/S*.

Fabrikken gik ikke godt, og Carl endte med at brænde regnskaberne og udvandre til Argentina, hvor han i 1893 begik selvmord.

Alberti undersøgte, hvorvidt Carl havde efterladt sig familie i Argentina, som behøvede hjælp, men Carl havde kun efterladt sig gæld og ingen familie.

Anne Victoria Bendix, 1889

Thora, som hun blev kaldt, var en stor skønhed. Hun havde været gift to gange før giftermålet med Alberti.

Sophie var meget imod, at Alberti giftede sig med Thora. Hun gik både til konseilspræsident J.C. Christensen og dronning Louise for at få dem til at tale Alberti fra ægteskabet, men uden held.

Alberti lyttede heller ikke til Sophies protester. Han giftede sig med Thora i 1906, og umiddelbart efter flyttede han med sin nye familie væk fra Sophie og "Det Albertiske Familiepalæ".

Da Alberti bliver fængslet, gik der ikke lang tid, før han og Thora blev skilt.

Eugenie og Peter Cornelius, 1906

Eugenie var Albertis første kone. De blev gift i 1876. Efter sigende gjorde Alberti heftig kur, og Eugenie følte sig presset af sin familie til at gifte sig med ham.

De var meget forskellige. Eugenie var musikalsk, selskabelig og kulturel - områder, som Alberti intet havde tilovers for. Han interesserede sig for forretninger.

Sammen fik de datteren Elise i 1883.

Sophie beskrev i et brev til Selma Lagerlöf ægteskabet som fortvivlet, og i 1899 blev de skilt. Alberti fik efter datidens regler forældremyndigheden over Elise, og de to blev boende i lejligheden.

Eugenie blev i 1900 gift igen. Denne gang med operasangeren Peter Cornelius.

Albertine Sophie Frederikke Alberti, uden dato

Vi ved ikke meget om Albertis forhold til moren, men fra et brev hun skrev til sin mand, ved vi, at forældrene var ambitiøse på hans vegne. Her står der at: "*...du vil blive tilfreds med din søn, der hele tiden arbejder flittigt og ikke bryder sig om andet.*" Hun var nært knyttet til børnene også efter, de blev voksne. Hun delte lejlighed med Sophie, og Alberti boede i lejligheden ovenover.

Barnebarnet Elise kom hos hende og Sophie hver dag efter skole, hvor de spillede spil og læste bøger.

Peter Adler Alberti, uden dato

Mens Alberti sad i Vridsløselille, arbejdede Sophie i 1914 for at få ham benådet og løsladt før tid, da hun frygtede, at han ellers ville dø. Men benådningen blev ikke til noget på det tidspunkt.

Han skulle have afsonet indtil 20. december 1920, men fik, som det var sædvanligt ved god opførsel, betinget benådning, og han blev løsladt den 14. august 1917.

Herefter levede Alberti en stille tilværelse til sin død 14. juni 1932.

Christian Carl Alberti, uden dato

Albertis far blev også kaldt Gamle Alberti eller Bondevennen.

Han var overretsprokurator og blev efter grundlovens indførelse i 1849 valgt ind i Folketinget for Venstre.

Gamle Alberti var utrolig populær blandt de sjællandske bønder. Han førte ofte deres retssager, og han var med til at stifte deres egen sparekasse: Den Sjællandske Bondestands Sparekasse.

Da han døde, var specielt Sophie meget bevæget og sørgede over sin far, idet "*den Tid, man er sammen med sin Fader er den dejligste.*"

Hvordan Alberti huskede sin far, ved vi ikke.

Anna Victoria Bendix, 1896

Alberti og Thora var gift i to år. De blev skilt, mens Alberti var varetægtsfængslet i Nytorv Arrest, og retssagen kørte.

I et interview i Kolding Social-Demokrat den 1. oktober 1908 fortalte Thora om Alberti:

"Jeg beundrede denne tilsyneladende kloge, stærke og livsglade mand. Åh, når jeg tænker tilbage på vintermånederne, i hvilken de stærke angreb rettedes mod ham, og husker, i hvilken stemning han vendte fra rigsdagen tilbage i hjemmet. Hans jubel og glade latter trængte ind i hver krog, han kunne bryde ud i de stærkeste lovprisninger af livets dejlighed."

Helga Westergaards 80-års fødselsdag, 16. februar 1926

Albertis familie havde et stærkt sammenhold, hvilket blandt andet kommer til udtryk i familiens mange kælenavne. Alberti var "Bror Adler", Albertine "Kluk", Sophie "Suppe", Elise "La" eller "Lax", Eugenie "Øsse" og Victoria "Thora".

Efter sin løsladelse indgik Alberti igen som en del af det tætte familieforhold. Han var med til store mærkedage og deltog i sine børnebørns liv.

Alberti står som nummer tre fra højre.

Brev fra Alberti til Elise

"17 april 1899

Min Kære lille Lax!

Nu er jeg da kommet hjem igjen og har i dag modtaget det kjære lille Brevkort. Det var nu ikke derfor, vi købte Brevkort. Meningen var jo, at jeg skulle have lange Breve og de andre Brevkortene. Men det skal nu være Dig tilgivet. Enten Dine Breve ere korte eller lange, er det mig altid (toujours) en glæde (plasier) at modtage dem. Naa, jeg reiste altsaa i Torsdags Aften fra [?] og foer med en susende Fart til [?] og vaagnede [?]. Touren gik meget jævnt til Bremen med en Vildtysker i Kupien. I Bremen stod han ud og en anden Vildtysker kom ind. Det var en lille tyk en med et ildrødt Ansigt og endnu rødere Knopper i ansigtet. Han begyndte strax at bande og smelde over de snavsede Kupier og [?] en hel Del af sig og jeg [?] igjen og saaledes gik det et stykke Vei, saa blev jeg kjed af det og lod, som om jeg sov, saa faldt han i søvn og jeg læste videre i min Bog. Da Toget kom til Altona, stod jeg ud og gik over i Kieler-toget og lidt efter kommer Vildtyskeren med de ildrøde Knopper i Ansigtet ind i samme Kupier, hvor jeg sad. "Na, sind du wiedermals da. Guten Tag" sagde jeg .. Guten Tag", sagde han "Ich woll nach [?]". Da jeg hørte ham sige "ich woll", tænkte jeg mit derved og sagde: "Sie sind vielleicht ein [?]" hvortil han sagde "ja" og saa sagde jeg: "skal vi saa ikke lade være at [?] og gjøre Nar ad hinanden" og saa viste det sig at Vildtyskeren med de røde Knopper i Ansigtet var en skikkelig Kjøbmand fra Faxe. Jeg ved ikke, hvad du giver mig. Saa skiltes vi i Neumünster og jeg reiste til Kiel og videre og kom [?] hjem.

I dag spiste jeg til Middag i den nye Cafe i [?]. Der var saa fint, art jeg var lige ved at vælte en Sauceskaal, men det mislykkedes.

Hjemme staar det godt til og jeg skal hilse dig paa det bedste fra Kluk og Suppe, der begge følger Dig i Tankerne. Du skriver jo nok snart til dem.

Du skal ikke blot skrive om, hvem du ikke kan lide, men ogsaa om, hvem du kan lide og hvad de siger til dig.

Nu maa det vel være dejligt Foraar nede hos dig.

Vedlagt finder du 100 [?] som er dine Maanedspenge for April Og Mai. Du skriver nok til mig, hvorledes dine Penge vil slaa til.

Din hengivne fader."

Elise, Eugenie, Niels Kusk og hunden Vusse, uden dato.

Elise, som blev født i 1883, var Albertis eneste datter, og da han og Eugenie blev skilt, blev hun boende hos sin far.

Ud fra Albertis breve til hende, tyder det på, at de har haft et kærligt og humoristisk forhold. Blandt andet skriver han, at hun gerne må skrive korte breve til andre, men til ham skal de være lange.

Da Alberti kom i fængsel, besøgte Elise ham flere gange, og de skrev til hinanden.

Justitsministeren

I 1892 kom Alberti i Folketinget for Venstre, og i 1901 blev han justitsminister. Da ministerposterne blev fordelt, ønskede Alberti sig bestemt ikke justitsministeriet. Han ville være finansminister. Men forskellige politiske hensyn og magtkampe gjorde, at han blev justitsminister.

Justitsministeren Alberti var arbejdsom, intelligent og havde stor opbakning fra sin partifløj og de sjællandske bønder. Men Alberti var på flere punkter en kontroversiel politiker, og hans embedsførelse er blevet beskrevet som: en *blanding af landsfaderlighed og tyrkisk pasharegimente*.

Han var både berømt og berygtet for sine taler under de politiske diskussioner i Rigsdagen. Han angreb uden tøven dem, der kritiserede regeringens politik. Altid var han konseilspræsidenten J. C. Christensens tro væbner. Også kritikere uden for Rigsdagen angreb han. De fik konsekvenserne af Albertis censurlov fra 1907 at føle. Det særlige forhold mellem Alberti og J.C. Christensen beskrev den radikale Edvard Brandes således: *Begge er mænd med et godt hjerte – og begge brutale og hensynsløse. ... Fløjls pote og knytnæve – men samme greb!*

Det er måske der, man skal finde grunden til, at J.C. Christensen i lang tid holdt hånden over Alberti, selvom han blev anklaget for nepotisme og rod i økonomien. Først da kritikken mod Alberti i juli 1908 blev en alvorlig belastning for regeringen, tvang J. C. Christensen Alberti til at gå af.

Peter Adler Alberti, 1901

Alberti som justitsminister i regeringen Deuntzer. Den første regering efter systemskiftet i 1901.

Politikeren J. Jensen-Sønderrup beskrev Alberti som politiker således: *Jeg ser endnu Alberti staaende ved Ministerbordet, høj og myndig. Han havde den Vane – i modsætning til de fleste andre – at gøre sine Notater paa smaa lapper Papir. Han stak Fingeren ned i en Vestelomme, tog en lap frem, saa paa den og sagde:...*

Brev fra Alberti til udenrigsminister Frederik Raben-Levetzau

Alberti blev som minister også dekoreret med ordener, blandt andet var han Kommandør af Dannebrog, 1. grad.

Ordenerne skulle placeres korrekt på uniformen og i et spørgsmål om dette til udenrigsministeren, viser Alberti stor humor. Specielt tegningerne vidner om en vis selvironi.

"25 Dec 1906

Kjære Kollega!

Vil de hjælpe en Broder i Nød? Hvorledes skal en Commandeur af Db, som faar et Udenlandsk [?] bære sine ordener?

Saaledes? eller saaledes? eller saaledes? eller saaledes?

Svar mig nu endelig [?] med omgaaende [?] jeg kan faa Stroppen syet fast paa Uniformen.

*Glædelig Jul og min ærbødigste Hilsen til Grevinden.
Deres Alberti"*

Regeringen Deuntzer 1901-1905

Regeringen var ikke bare den første Venstreregering, men også den første regering efter systemreformen, hvor det parlamentariske system blev indført.

Kong Christian IX skulle udpege regerings-lederen. J. C. Christensen var egentlig Venstres hovedfigur, men på trods af dette valgte kongen Johan Henrik Deuntzer som konseilspræsident, da han var akademiker, og J.C. Christensen "kun" var degn.

Alberti ville helst være finansminister. Men regeringen var sammensat af forskellige fløje inden for partiet, der hver især skulle have deres ønsker tilgodeset. Alberti og Deuntzer var de eneste jurister, og da Deuntzer blev konseilspræsident og udenrigsminister, var forklaringen, at Alberti derfor som jurist måtte tage justitsministeriet.

Reglement udstedt af justitsminister Alberti, 10. januar 1907.

Som justitsminister underskrev Alberti i 1907 et reglement med navnet:

Reglement angaaende Aflevering og Transport af Lig fra Fængsler og Straffanstalter til Universitetets normal-anatomiske Museum

Dette eksemplar har tilhørt sygebetjenten på Horsens Straffeanstalt.

Trettenhalet kat, anvendt til pryglestraf i Horsens Straffeanstalt

En af de helt store sager for Alberti som justitsminister var prygleloven.

Alberti foreslog i 1903 en lov om anvendelse af legemsstraf over for voldtægtsforbrydere og grove voldsmand:

"Den straf, som personer af denne natur har agtelse for, er den legemlige revselse, og udsigten til denne vil formå at holde dem fra overfald på medmennesker, hvor muligheden af en af de andre straffe ikke vil evne det."

Forslaget mødte stor kritik i Folketinget, og debatten var med til at sprænge regeringen. Først i den nye regering J. C. Christensen blev prygleloven vedtaget i 1905. Den fungerede kun frem til 1911.

I Horsens Straffeanstalt blev pryglestraffen brugt som en disciplinærstraf.

Forbrydelsen

"Ved mislykkede Forsøg gennem Spekulationer at dække Exportforeningens Handelstab"

Domsudskrift, Doms Nr. 7123 Fg. Nr. 75

Det er Albertis forklaring. Hans forbrydelse var forretninger, der slog fejl.

Forbrydelsen er bestemt ikke kort forklaret. Den var indviklet og krævede to års retssag og udarbejdelsen af 10 tykke retsprotokoller.

Alberti oprettede i 1887 Danske Landmænds Smørekspor-Forening. For at give bønderne en god pris solgte han smørret til en kunstig høj pris. Tabet dækkede han ind ved at spekulere i sydafrikanske guldmineaktier med Den Sjællandske Bondestands Sparekasses penge og lade sparekassen optage lån i andre banker. Spekulationerne slog fejl, og da lånene skulle indfries, solgte Alberti sparekassens obligationer. For at skjule det, opgav Alberti dem som deponeret i Privatbanken. Han udarbejdede en liste over obligationerne, skrev dem under med falske underskrifter og et falskt stempel, sat med typer fra Legetøjstrykkeriet *Perfect*.

Det voksede ham over hovedet. Hårdt presset bad Alberti J. C. Christensen, der også var finansminister, om et lån på 1,5 millioner fra statskassen. Men da Alberti, en måned senere, skulle betale lånet tilbage, så han ingen anden udvej end at melde sig selv. Senere forklarede han at:

"Jeg igennem alle årene ikke anstillede nogen som helst juridiske spekulationer over hvad jeg foretog mig. Det ene tog det andet med sig, og jeg var hele tiden overbevist om at forholdene ville bedre sig og ingen lide tab"

Forhørene, 1909

Legetøjstrykkeriet *Perfect*

For at dække nogle af sine økonomiske tab ind begyndte Alberti at sælge sparekassens obligationer. Til bestyrelsen forklarede han, at obligationerne var deponeret i Privatbanken.

Han udarbejdede en liste over de solgte obligationer, og herunder skrev han:

"Samtlige foranstående obligationer beroede her den 31. f. m. og bero her fremdeles til Den sjællandske Bondestands Sparekasses disposition mod tilbagelevering af dette bevis."

Derefter skrev han under med navnene på Privatbankens direktører og stemplede:

"Privatbanken i Kjøbenhavn Aktieselskab"

med det lille legetøjstrykkeri *Perfect*.

Brev fra Alberti til kasserer Foss

Samme dag som Alberti meldte sig selv, skrev han et brev til kassereren for Den Sjællandske Bondestands Sparekasse:

"Her: Kasserer Foss

De bedes standse alle udbetalinger og modtagelser af Indbetalinger og lukke kontoret.

D: 8/9 08

Alberti"

Brev fra Alberti til sekretær Grøndal

Ingen andre var bekendt med Albertis affærer. Hans sekretær fik besked om, at breve, der var adresseret til Alberti, ikke skulle åbnes men lægges i en bestemt skuffe:

"Kjære Grøndal

Alle Breve, som ere stiledede til mit Navn, aabnes ikke, men lægge i den øverste skuffe til venstre, naar man vender ryggen til Deres Værelse.

Deres

Alberti"

Journal for 1908 Mænd, Kjøbenhavns Politi Arrest

Klokken kvart i fire blev Alberti skrevet ind i arrestprotokollen.

Her skulle i tredje rubrik anføres navn, stilling og fødested, men Albertis stilling er ikke anført – måske har man anset det for unødvendigt.

Desuden kan man læse, at de andre arresteranter fra den dag havde været arresteret op til 75 gange, mens det var Albertis første gang.

Alberti blev efter et par måneder syg og blev derfor overflyttet til Vestre Fængsels Arrest. Da han var kommet sig, kom han tilbage til arresten.

Peter Adler Albertis generalieblad

Ligesom alle andre kriminelle fik Alberti udarbejdet et generalieblad, hvilket er en straffeattest.

Generaliebladet blev udfyldt, mens retssagen stadig var i gang, og da dommen blev afgjort, blev også den ført ind.

Bladet blev hele tiden opdateret. Først ved benådningen i 1917 og igen ved hans død i 1932.

Retssagen

Kvart i fire tirsdag den 8. september 1908 blev Alberti indsat i Nytorv Arrest. Fire timer tidligere havde han meldt sig selv for falsk.

Retssagen begyndte den 10. september 1908. Her skulle det opklares, hvor mange penge det drejede sig om og hvem, der var indblandet. Alberti forklarede på den første forhørsdag, at:

”Jeg har gjort dette skridt – at melde mig selv – i stedet for et andet skridt, fordi jeg ønskede, at ikke andre skulle blive mistænkte. Ingen uden jeg er kendt med mine affærer, men efterhånden er de vokset mig over hovedet, og mit hoved er heller ikke, hvad det har været.”

Den 17. december 1910 blev Alberti idømt 8 års tugthus for bedrageri, falsk og svigagtig førelse af sparekasseregnskab. Den 19. december, kl. fem om eftermiddagen, blev han overført fra arresten til Horsens Straffeanstalt.

J.C. Christensen og Sigurd Berg blev stillet for rigsretten. J.C. Christensen, fordi han som konseilspræsident ikke havde ført tilsyn med Alberti, og fordi han som finansminister havde lånt Alberti penge fra statskassen. Sigurd Berg, fordi han som indenrigsminister ikke havde først tilsyn med Albertis formandskab i sparekassen.

J.C. Christensen blev frifundet, mens Berg blev idømt en bøde på 1.000 kr.

Dertil kom folkets dom og ikke mindst den tabte respekt for de folkevalgte politikere.

J.C. Christensen måtte gå af som konseilspræsident og opløse regeringen. Måske derfor holdt han i 1913 en tale om folkets tillid:

”Men er Fædrelandskærligheden borte, da er det parlamentariske Styresæt ikke i Stand til at hjælpe et Folk, lige saa lidt som nogen anden Regeringsform kan det, thi da er folket paa Vejen til sin Undergang”.

J. C. Christensens dagbog

Konseilspræsident J. C. Christensen, der også var finansminister, havde lånt Alberti 1,5 millioner af statskassen.

Trods rygter havde J.C. Christensen ikke undersøgt, om Alberti kunne stå inde for lånet.

Den 11. september 1908 skrev J.C. Christensen i sin dagbog:

”Tirsdag vare vi paa Toldboden for at tage mod Kejserinde Dagmar og Dronning Alexandra. Mens vi stod og ventede paa dem, fortalte Berg mig, at Alberti havde meldt sig selv til Politiet for Bedrageri og Falsk. Det var et Tordenslag.”

Vase, askebæger, postkort og krus

Vase med portræt af Alberti, J.C. Christensen og andre politikere, tegnet i karikatur.

Albertis fald var årsag til morskab og spot. Der blev fremstillet askebægere og flere forskellige postkort, hvor der blev gjort grin med Alberti. Trods morskaben over J.C. Christensen, der besøgte Alberti, fandt det aldrig sted i virkeligheden. Krusene med Alberti og J.C. Christensen var del af en serie med portrætter af hele J.C. Christensens regering fra 1905. Da Alberti meldte sig selv, blev de fleste af krusene med hans portræt knust.

Reglerne & rutinerne

Fra det øjeblik, fangen ankom til fængslet, indgik han i et fast mønster med regler og rutiner, der skulle følges.

I løbet af de første dage udfyldte fangen et domspapir med oplysninger om sig selv og sin forbrydelse. Han blev eftersat af lægen, som skrev oplysninger om fangens udseende, helbredstilstand og tidligere liv i en stambog.

Alt, hvad fangen havde med sig, blev taget fra ham og ført på lister. Derefter kom han i fangedragt og blev fotograferet.

Alle fanger blev inddelt i et classesystem med tre stadier. Hvis fangerne opførte sig ordentligt og fulgte fængslets regler, rykkede de et stadium op - hvis de brød reglerne, rykkede de ned. Jo højere stadium fangerne var på, jo flere privilegier og goder fik de.

Betjente og værk mestre holdt øje med fangerne, og deres opførsel og flid blev bedømt på en karakterskala fra 1 - 4. Dårlige karakterer betød straf i form af nedrykning til et lavere stadium.

Når tiden, fangen skulle afsone, var gået - eller før hvis han havde fået gode karakterer - blev han løsladt. Også det blev skrevet ind i en protokol. Fangernes første tid i friheden blev derefter fulgt af lokale fængsels selskaber, der bedømte dem ud fra den moralske virkning, straffen havde haft.

I 1910 havde 37 procent af cellefangerne og 45 procent af fællesfangerne tidligere afsonet en eller flere straffe. De kendte allerede reglerne og rutinen ved ankomsten, og sandsynligheden for, at de senere ville komme tilbage, var stor.

Fange nr. 75 var førstegangsfange, da han kom til fængslet i Horsens. Han havde siddet varetægtsfængslet i 2 år i forbindelse med retssagen, men der var stor forskel på et arresthus og en straffeanstalt. Men selv om han aldrig havde været straffet før, kendte han i sin egenskab af forhenværende justitsminister de regler og rutiner, som fængselslivet bestod af.

Når en fange kom til fængslet, var det første som skete, at han sammen med lægen skulle udfylde *stambog* og *domsudskrift*.

I stambogen skrev lægen en beskrivelse af fangen, inklusive særlige kendetegn. For Albertis vedkommende var det, at han var *kolossal* og *en del nærsynet*. Desuden blev der udfyldt oplysninger om fangens baggrund. Resten af stambogen indeholdt felter, som blev udfyldt løbende i forbindelse med afsoningen. For eksempel kan man læse lægens ordinationer om særlig forplejning og behandling.

I domsudskriften var det fangen selv, som udfyldte en formular med spørgsmål. I Albertis domsudskrift kan man blandt andet læse, at hans forældre ikke var drikfældige, at han var fraskilt, og til spørgsmålet: *Hvilke er Fangens Planer for Fremtiden*, svarer han: *Ingen*.

Når en fange kom til fængslet, ophørte han for en periode med at være et individ. I stedet blev han et nummer. Alberti var fange nr. 75.

Fangerne gik med skilte med deres nummer på. Det skulle altid være synligt. Udover fangenummeret, stod der også et klassenummer.

Klassenummeret fortalte hvor langt fangen var i sin afsoning, og hvor godt han opførte sig. Jo højere en klasse fangen var i, jo flere privilegier havde han ret til. Man startede i klasse 1 eller 2, og arbejdede sig op. Hvis man overtrådte fængslets regler, kunne straffen være at man rykkede en klasse ned.

Alberti nåede til 4. klasse, inden han blev overflyttet til Vridsløselille.

Administrationen

Straffeanstalten i Horsens rummede ikke bare fanger. Så enkelt var det ikke. Først og fremmest var der to typer af fanger: dem med tugthusdomme og dem med forbedringshusdomme. De var igen underopdelt efter hvert deres *klassemæssige*. Og endelig var fangerne individer med hver deres forhistorie, opførsel og behov.

Fanger dømt til tugthus arbejdede på fælles arbejdssale og sov i enkeltmands natceller. De blev kaldt fællesfanger. Fanger dømt til forbedringshus arbejdede og sov i en enkeltcelle. De blev kaldt cellefanger. Den 31. marts 1910 sad der 173 fællesfanger og 221 cellefanger i Horsens, 394 tilsammen. I løbet af hele 1910, kom i alt 603 fanger igennem systemet.

Til at holde styr på fangerne var 81 mænd ansat. Sammen tog de sig af fangernes helbred, arbejde, mad, celleforhold og moralske forbedring. Og de sikrede, at alle regler og rutiner blev overholdt. Kontorpersonalet administrerede derudover også betjentenes ansættelse, boligforhold, uniformering og løn. Alt blev ført til regnskab og skrevet op, både vedrørende personale og fanger.

Fængslet blev bygget, så det var muligt at holde de mange forskellige grupper skarpt adskilte. Forbedringsfangernes celler lå i midterfløjen, og fællescellerne lå i ydre fløje mod øst og vest. Kontorpersonalet havde kontorer i hovedbygningens sydfløj, og betjentene var opdelt efter, om de arbejdede inden- eller udenfor ringmuren.

Kun i kirken, midt i fængslet, blev fangerne samlet. De var alle en del af kirkens menighed – uanset rang eller nummer.

Fange nr. 75 var, på trods af sin gode opførsel, en belastning for fængslets administration. Han var syg gennem det meste af sit ophold og fik derfor ordineret særlig forplejning og behandling. Fængslet modtog fine besøg det år, han blev indsat, med konseilspræsident Zahle i spidsen. Det var givetvis ikke let at være ansvarlig for en tidligere justitsministers ophold.

Da Alberti kom til fængslet i 1910, var det til et fængsel, som på flere måder var presset. Det kan man tydeligt læse i fængslets årsberetninger.

Gennem flere år havde fængslet modtaget betydeligt flere fanger, end der egentlig var plads til. Konsekvenserne var, at disciplinen blev dårligere, der var uro, sundhedstilstanden blev dårligere, og der var ofte håndgemæng og konflikter. Blandt de ansatte spredte uroen sig også, en del af betjentene var hårdhændede, og spændetrøjen var ofte i brug. I 1912 fastslog en offentlig undersøgelse, at fire betjente skulle idømmes bøder.

At fængslet samtidig med overbelægning af fanger, problemer med betjentene og offentlige undersøgelser, også skulle påtage sig ansvaret for landets tidligere justitsministers afsoning, har ikke været en let opgave.

Dragten

Når fanger kom til Horsens, blev de som det første badet og iført fangedragten. Den var af gråt uldstof og bestod af kludesko, sokker, skjorte, knappet jakke, halsbind og halvlange bukser. Netop bukserne var kendetegnet på en fange. Hvis han flygtede, kunne han med det samme genkendes på bukserne. Senere blev kendetegnet et ternet halsbind. Det var kun fanger på overgangstadiet, der snart skulle løslades og derfor forberedes på livet uden for murene, som gik i lange bukser.

I regnskaberne kan vi se, at straffeanstalten indkøbte klæde i metermål, og nogle af fangerne var beskæftiget ved en afdeling kaldet beklædningen, men om der kun var tale om udlevering af tøj, eller decideret fremstilling, er usikkert.

Fange nr. 75 gik i fangedragt som alle de andre. På fangefotografiet kan vi se hans grå uldjakke og halsbind. Men vi kan ikke se hans bukser. Om dem fortælles en særlig historie. Fangens figur blev i stambogen beskrevet som *prop* og hans kendetegn var, at han var kolossal. Han vejede 138,5 kilo ved indsættelsen, og var desuden med sine 190 cm et godt stykke over gennemsnitshøjden, så angiveligt var der ikke bukser på lager, som han kunne passe, og hans bukser skulle derfor specialsyes. Om det er rigtigt eller ej, ved vi ikke, men bukserne hænger her.

Cellen

Fange nr. 75 sad de første tre måneder i en celle isoleret fra de andre fanger. Fangerne kunne selv vælge, hvordan de ville afsone i det såkaldte forberedelsesstadium, og Alberti valgte altså ensomheden, frem for kontakten med medfangerne. Fordi Alberti havde en tugthusdom, overgik han efter tre måneder til tvangsstadiet, og den 20. marts 1911 blev han overført til en cellegang for fællesfanger, hvor han fik tildelt en natcelle til at sove i, og en strikkemaskine på en arbejdssal til at arbejde ved. Men kort tid blev han indlagt på fængslets sygeafdeling, hvor han lå, indtil han blev overflyttet til Vridsløselille i august 1912.

Potte

Brugt til overfald på betjent i 1910.

Cellerne var udstyret med en potte. Den var beregnet til brug om natten. Om dagen var der fem fastlagte *Latrintoure*, hvor fangerne afdelingsvis skulle på latrinen.

Begrundelsen for de faste latrintider var, at de var arbejdsbesparende for betjentene. Det er oplagt, at det har været svært for fangerne at skulle leve med forudbestemte toiletbesøg. Ikke mindst da en stor del af dem døjede med maveproblemer. Fange nr. 75 var en af dem med maveproblemer, og han fik ordineret retten til at *maa gaa paa Latrinene, naar han anmoder derom*.

Fange nr. 75 fik en speciel stol i sin celle. Normalt sad fangerne på skamler eller på stole uden armlæn. Stolen, han fik, var med armlæn, og den blev afstivet for at sikre, at den ikke brød sammen under hans vægt. Da Fange nr. 75 blev overflyttet til Vridsløselille i 1912, fulgte stolen med.

Arbejdet

246 af fængslets fanger blev lejet ud af fængselsvæsenet til private entreprenører. Den største var Crome & Goldschmidts Fabrikker, der var grundlagt på fangearbejdskraft. Fabrikkerne var i 1910 Horsens' største virksomhed med over 800 ansatte og dertil fangerne, der primært arbejdede med tekstiler. Udover arbejde for Crome & Goldschmidt arbejdede en mindre gruppe fanger for staten, og en tredje

gruppe stod for fængslets forplejning, beklædning, opvarmning, belysning og renlighed.

Uden for fængslet, fra april til oktober, blev 40 fanger beskæftiget af Det Danske Hedeselskab. I Kølseng Mergelleje gravede de mergel. På plantagerne Gedhus og Dejbjerg plantede de gran- og fyrretræer, spredte mergel for at berige hedens jord, pressede lyng og udførte vejarbejde. Fangerne var altså en vigtig arbejdskraft i hedens opdyrkning.

Gennem deres arbejde optjente fangerne, både ude og derhjemme, en gennemsnitlig dusør på 5,88 øre om dagen. Til sammenligning var den daglige omkostning per fange 1 krone og 78 øre om dagen. Hvis de ønskede det, kunne fangerne arbejde ud over deres pligtarbejde og optjene overarbejdspenge, hvoraf noget blev udbetalt, og noget blev gemt til deres løsladelse.

Fange nr. 75 nåede kun at arbejde et halvt år, før han blev indlagt på sygehuset. Før indlæggelsen havde han arbejdet ved en strikkemaskine. Vi ved ikke præcist, hvad han strikkede, men det gav anledning til stor morskab hos danskerne, og der blev blandt andet lavet spottekort med fangen, der sad i sin celle og strikkede strømper.

Arbejdet var den vigtigste del af fangens dagligdag. I Horsens havde man fra fængslets start løst problemet med at finde arbejdsopgaver til de mange fanger, ved at udleje arbejdskraften til private entreprenører.

Den altdominerede aftager af arbejdskraft var Crome & Goldschmidt A/S, en lokalbaseret tekstilvirksomhed, som i en periode på ca. 60 år baserede en blomstrende virksomhed på billig arbejdskraft fra fængslet. I begyndelsen af 1900-tallet øges kritikken af ordningen. Blandt andet var den årsagen til, at fagforeningerne havde problemer med at give væverne ordentlige vilkår. Og i 1916 ophørte samarbejdet med Crome & Goldschmidt.

Men da fange nr. 75 i 1910 skulle sættes i arbejde, var det ved en strikkemaskine, som en del af Crome & Goldschmidts store tekstilvirksomhed.

Helbredet

Straffeanstaltens sygehus lå i en selvstændig bygning inden for ringmuren. Her var en læge og en sygebetjent ansat.

Sygehuset havde forskellige afdelinger. Der var en afdeling for de ansatte, der boede ved fængslet, en afdeling for fællesfanger, en afdeling for cellefanger, en invalideafdeling og en abnormafdeling. Årsagerne til fangernes ophold på sygehuset kunne være alt lige fra bylder eller fnat til tandrodsbetændelse eller epilepsi. Fangerne kunne også blive opereret for eksempelvis hæmorider eller få fjernet fedtknuder på ryggen.

Nogle fanger lå på sygehuset en dag eller to, mens andre kunne være indlagt i flere år. Ud af omkring 350-400 lå der i gennemsnit 23 fanger om dagen på sygehuset i årene 1908-11.

Dødelighedsprocenten lå i 1908-11 mellem 0,76 og 1,40, og det var både unge og gamle, der gik bort, primært på grund af tuberkulose og influenza.

Fange nr. 75 blev indlagt på sygehuset den 13. juni 1911, men havde i en måned før det lidt af opkast, svimmelhed og permanent væggtab. Fangen havde allerede i Nytorv arrest klaget over søvnløshed, og ved ankomsten til Horsens var hans ansigtsfarve sund, men noget bleg. Lægen ordinerede, at fangen måtte bruge sin egen tandbørste, gå på latrin, når han anmodede om det, og fik lange underbukser, vanter og lædersko

udleveret. For at bekæmpe vægttabet fik fangen sigtebrød, blåbærgrød og flæsk og han blev vejjet jævnlige. Måske nok så vigtigt ordinerede lægen også en skrivebog og blyant – måske så fangen kunne få afløb for de tanker og problemer, han tumlede med. Fangen lå på sygehuset, indtil han blev overflyttet til Vridsløselille.

Lægen kunne ordinere særlig behandling og forplejning. Særlig forplejning betød, at lægen ordinerede ændringer i forhold til den reglementerede kost. Fangen kunne for eksempel få ordineret ekstra brød eller æg. Særlig behandling betød, at lægen ordinerede ændringer i forhold til reglementet. Det kunne for eksempel være, at fangen fik lov til at benytte sin egen medbragte tandbørste. Retten til at skrive var et helt særligt privilegium, som kunne tildeles men også tages væk som straf. Fange nr. 75 fik uddelt skrivebøger og en blyant, som han efterlod, da han blev overført til Vridsløselille. Man kan stadig se tallet 75, som er skrevet på den ene side.

Maden

I fængslets kælder lå centralkøkkenet. Her var ansat en spisemester og nogle fanger, som lavede mad til både fanger og ansatte. Maden blev ved alle måltider bragt op på cellegangene. Forbedringsfangerne spiste i deres celler, mens tugthusfangerne spiste på cellegangene, der også fungerede som spisesal. På hver gang stod to spiseborde og over dem havde hver fange et skab, hvori de kunne gemme smør og brød, der blev uddelt om morgenen, men skulle holdes hele dagen.

Fangerne skulle spise i tavshed og stod op i en række foran bordet. Gangen var aflåst og betjentene overvågede at alt foregik i god ro og orden. For at forhindre ulykker, var bestikket af træ og kniven til at skære kød med, var lænket fast.

Under sit besøg bed Albert Dam mærke i, at maden blev lavet af upåklageligt friske grøntsager og var rig på kalorier. Måske endda lidt for rig.

Fange nr. 75 havde ikke problemer med kalorierne. Han led derimod af konstant vægttab og derfor ordinerede lægen særlig forplejning. Fangen fik sigtebrød og sødmælk og lægen anbefalede at han som kød fik flæsk onsdag og søndag. Senere anbefalede han at flæsken blev byttet ud med spejlæg og at fangen spiste 1 liter blåbær suppe om dagen. Fangen var indlagt på sygehuset det meste af sin afsoning og spiste derfor sine måltider her.

Pryglestraffen

Den strengeste straf, en fange kunne få i fængslet, var pryglestraffen. Det kunne være slag med rotting, tamp eller kat, og det var en straf, som kun blev brugt ved grove forseelser som for eksempel flugt. Eksempelvis fik fange nr. 19 i 1908 15 slag med den trettenhalede kat for et flugtforsøg. Det højeste antal slag med katten, en fange kunne idømmes, var 27. Og før straffen blev udført, skulle fængselslægen observere fangen og bedømme, om han kunne tåle straffen.

Hvis han kunne tåle pryglene, blev han bundet til den kolde jomfru, og en af betjentene gav ham de slag, han var idømt. Blev smerterne for meget, og fangen besvimelede, kom han på sygehuset. Når han var kommet sig, fik han resten af straffen. Arbejdet med afstraffelsen (kaldet profos) gik på omgang blandt betjentene, da det var et psykisk hårdt arbejde at udføre.

Fange nr. 75 blev aldrig tildelt pryglestraf. Faktisk blev han ikke idømt nogen form for straf i løbet af sit fængselsophold. Men da han var justitsminister, var prygleloven et af hans mest omdiskuterede lovforslag. Efter lange diskussioner blev denne lov,

som gav mulighed for at volds- og sædelighedsforbrydere fik prygl som en del af deres fængselsstraf, vedtaget i 1905. Den blev dog aldrig populær og blev ophævet allerede i 1911.

Det forbudte

I 1910 fik 60 fanger en straf for at overtræde fængslets regler. De allerfleste blev straffet for *respektstridigt forhold*, hvilket betød, at de ikke havde vist personalet fornøden respekt. Ledelsen idømte straffen. Det gjaldt om at stå på god fod med betjentene – de havde magten til at gøre et fængselsophold tåleligt eller utåleligt. Den næststørste forseelse var slagsmål og klammeri. Det gav gnidninger, når så mange mennesker gik op og ned af hinanden hver dag.

I 1910 blev to fanger straffet for at flygte, den ene fra Gedhus Plantage. Han blev senere fanget igen og blev ført til straffeanstalten, for så var det slut med at arbejde under fri himmel.

Et andet almindeligt brud på reglerne var at være i besiddelse af noget ulovligt. For eksempel våben, hvilket er let at forstå. Men også ting som spillekort og brilleetuier var ulovlige. Det samme gjaldt strømpebånd til at holde de tykke sokker oppe. Umiddelbart er det svært at forstå, men det var ureglementeret og skulle derfor straffes.

I 1910 blev 29 fanger straffet med nedrykning af klassesetrin. Det betød, at de blev frataget rettighederne på de klassesetrin, de havde været på. For at rykke op igen skulle de have karakteren *særdeles god* i en hel måned eller *god* i to måneder. Den næsthøjestraf var isolation eller mørk kachot. Derefter kom straffen på vand og brød - og til sidst korporlig straf.

Fange nr. 75 opførte sig godt og fik gennem hele sit fængselsophold i Horsens karakteren 2, hvilket stod for *god*.

Kirken

Kristendommen var en central del af forbedringstanken. Derfor giver det også god mening, at kirken er placeret i hjertet af fængslet. Sammen med den hårde disciplin og isolation skulle religiøs prægning forme fangerne under deres ophold i fængslet. Gudstjenesterne om søndagen var obligatoriske for alle fangerne, og fængselspræsten forsøgte gennem personlige samtaler med fangerne, at påvirke dem i en positiv retning. Mange fanger brugte præsten som sjælesørger, hvis de f.eks. havde brug for tilgivelse eller en at dele afsavnet til familien med. Desuden var præsten den eneste blandt de ansatte i fængslet, der havde tavshedspligt, og derfor kunne fangerne fortælle præsten alt.

Fange nr. 75 var til stede i kirken hver søndag. Det må vi gå ud fra, for det skulle han jo, og der er ingen optegnelser i stambogen om det modsatte. Kun en enkelt gang nævnes præsten, og det er i forbindelse med et besøg fangen får af søsteren Sofie og datteren Elise, og hvor præsten deltager. Tidligere besøg klarede fangen alene, og man får den tanke, at fange nr. 75 er inde i en svær periode, og har brug for støtte. I samme måned skriver han nemlig også utroligt meget. Hele tre skrivebøger fyldes.

Medfangerne

Den gennemsnitlige fange i 1910 var 30-40 år, tidligere straffet, daglejer, ugift og afsonede en straf på op til to år for tyveri. Enkelte fanger sad inde for brandstiftelse

eller sædelighedsforbrydelser, men langt størstedelen havde begået tyveri, røveri eller lignende forbrydelser, hvor den dømte havde tilegnet sig noget på ulovligt vis. Når fangerne blev løsladt, havde mange svært ved at holde sig lovlige. Næsten halvdelen af alle løsladte vendte tilbage til fængslet.

Samtidig med Alberti sad to af fængslets mest berømte fanger. En af dem havde standart fangeprofilen. Bulotti var landarbejder, ugift og var straffet adskillige gange for bl.a. brandstiftelse og tyveri. Den anden var Mozart Lindberg, der sad inde for røverisk overfald.

Fange nr. 75 var 58 år, da han blev indsat i fængslet. Han var tidligere justitsminister, fraskilt, havde ikke været straffet før, og han fik en dom på 8 års tugthus for bedrageri og falsk. På mange områder adskilte fangen sig markant fra sine medfanger. Han kom først og fremmest fra samfundets absolutte top, han var ikke straffet tidligere, og han skulle afsone en meget lang straf. Det var alt sammen atypisk. Der hvor fange nr. 75 lignede langt de fleste af sine medfanger, var forbrydelsens art: han havde taget noget, som ikke tilhørte ham. Forskellen var forbrydelsens størrelse. De 15 mio. kr. i 1908 svarer til 901.000.000 kr. nutidskroner.

Albertimonologen "Håbløst fortabt"

Albertimonologen *Håbløst fortabt* er skabt til udstillingen *Fange nr. 75 – Alberti & Fængslet*, som kan ses på Horsens Museum.

Midt i udstillingen er bygget en nøjagtig rekonstruktion af den celle i straffeanstalten, hvor tidligere justitsminister P. A. Alberti sad fængslet de første to år af de otte, han skulle afsone.

Det særlige ved den opstilling i udstillingen er, at en 3D hologram projektion bringer et stykke dramatisk dokumentar ind. Alberti bringes til stede fremstillet af Kim Bodnia med ord af Alberti.

Udstilling på Horsens Museum, 23. juni 2011 – 24. juni 2012.

3D-installationen er udviklet af Horsens Museum i samarbejde med Greentea/Homerun, Allan Berg Film og Kim Bodnia.

Jeg er træt, det er bare det...

Jeg har valgt at tage det her skridt... Der er ingen andre, der skal være mistænkt. Det er derfor, jeg har meldt mig selv. Der er ikke andre end mig, der har været bekendt med mine affærer... De er bare vokset mig over hovedet, og mit hoved er ikke, hvad det har været...

Næ, jeg anstillede ikke juridiske spekulationer over det, jeg har foretaget mig, nej, jeg har hele tiden været overbevist om, at det hele nok skulle bedre sig, og der var ikke nogen, der skulle lide tab.

Spekulanter betaler tilbage, det ved enhver, og det var bestemt ikke til mig selv. Nej, det var det ikke.

Åh, jeg er træt, jeg er så træt...

Nej, jeg var

Jeg er træt, det er bare det...

Jeg har valgt at tage det her skridt... Der er ingen andre der skal være mistænkt. Det er derfor jeg har meldt mig selv. Der er ikke andre end mig, der har været bekendt

med mine affærer... De er bare vokset mig over t hovedet godt klar over at det hele var forhåbningsløst fortabt...

Man må vel have lov at spørge om der overhovedet findes noget fornuftigt menneske? Den utilfredshed der i visse kredse stiller sig om min administration vil jeg prøve at bære med sindsro og tålmodighed.

Planer for fremtiden? Der har altid været planer med mig, altid store planer med mig. Men fremtiden? Ingen...

Jeg er træt, det er det hele...

Horsens Straffeanstalt. Albertis celle. Alberti er alene i cellen. Det er nytårsaften 1910. Han har været her 10 døgn nu. Der er stille. Bortset fra ethvert fængsels skramlen i forskellige afstande. Nogen græder et sted.

Alberti er præget af chokket ved forandringen fra arrestens midlertidighed til tugthusets evighed og den enorme udmattelse efter den toårige retssag, hvor han havde hele forsvaret selv.

Han tænker tilbage. På tiden lige før den 8. september 1908, hvor han meldte sig selv til politiet. På retssagen. På fremtiden.

Peter Adler Alberti

Peter Adler Alberti var højesteretssagfører af profession, fra 1892 var han folketingsmedlem for partiet Venstre, og fra 1901 til 1908 var han justitsminister i J. C. Christensens regering. Som justitsminister er Alberti mest kendt for at føre en kontroversiel censurpolitik. Han forbød prostitution, og han gennemtrumfede en omdiskuteret pryglelov, som bl.a. åbnede for brugen af prygl som disciplinært middel i fængsler.

Peter Adler Alberti var også aktiv i bestyrelsesarbejde, og det var i egenskab af formand for Den Sjællandske Bondestands Sparekasse og for Danmarks Landmænds Smørexportforretning at Alberti over en længere årrække bedrog og forfalskede sig til et større millionbeløb. Pengene brugte Alberti på mislykkede spekulationer i sydafrikanske guldmineaktier. Som en sidste udvej for at skaffe penge lånte Alberti af statskassen, et lån, som han endte med ikke at kunne betale tilbage.

Alberti meldte sig selv for falsk og bedrageri til ca. 15 millioner kr., hvilket vel at mærke svarede til 1/5 af Statens budget dette år (!). I 1910 blev han dømt til 8 års tugthusafsoning. De politiske efterdønninger medførte at statsminister J.C. Christensen og indenrigsminister Sigurd Berg begge skulle gennem en rigsretssag, og regeringen overlevede ikke det næste valg.

Alberti kom til Horsens den 20. december 1910 for at afsone sin dom, og i fængslets stambog kan man læse, at han ikke har haft et let ophold. Han tabte sig meget, havde kvalme og var svimmel. Så han slap for at arbejde, fik særkost, for eksempel blåbærsuppe, og han fik lægeligt ordineret ret til at gå på latrinen, når han ønskede det, samt vanter, lædersko, skrivebøger og blyanter, så han kunne skrive i sin celle. I 1912 blev Alberti overflyttet til Vridsløselille, hvor han afsønde resten af sin straf i fængslets sygeafdeling.

Peter Adler Alberti

Alberti var justitsminister fra 1901 til 1908 i J. C. Christensens regering. Som justitsminister er Alberti mest kendt for at føre en kontroversiel censurpolitik, for at

forbyde prostitution, og for at gennemtrumfe en omdiskuteret pryglelov. Alberti var desuden formand for Den Sjællandske Bondestands Sparekasse og for Danmarks Landmænds Smørexportforretning. Her forfalskede han regnskaber for millioner; penge han forsøgte at vinde tilbage ved at spekulere i guldmineaktier. Men investeringerne slog fejl, og som en sidste udvej lånte Alberti af statskassen, et lån, som han endte med ikke at kunne betale tilbage. Han meldte sig selv for falsk og bedrageri til ca. 15 millioner kr., hvilket svarede til 1/5 af Statens budget det år. I 1910 fik han en dom på 8 år, som han kom til Horsens den 20. december 1910 for at afsone. Han begyndte at tabe sig, så han slap for at arbejde og fik særforplejning. I 1912 kom han til Vridsløselille, hvor han afsønde resten af sin straf i fængslets sygeafdeling.

Albertis blyant

Den 22. december 1910, da forhenværende justitsminister Peter Adler Alberti blev indsat som fange nr. 75 i Horsens Straffeanstalt, var der regler for alt. For eksempel var noget så basalt som retten til at skrive et privilegium, som både kunne tildeles, men også tages væk som straf.

Det var fængslets læge, der som særlig behandling kunne ordinere skrivehæfter og blyanter. Måske i håbet om at give fangen mulighed for at udtrykke sig og få styr på sine tanker, hvis han led af "tungsind". Depression var ikke en diagnose, man havde i 1910.

Fange nr. 75 fik uddelt skrivebøger og blyanter en ad gangen. I hans stambog kan vi se, at han fik udleveret sin første skrivebog den 2. marts 1912 og sin første blyant 10 dage senere den 12. marts 1912. Men måske har han haft noget at skrive med før det – ellers er det i hvert fald begrænset, hvad en skrivebog kan bruges til.

Fange nr. 75 fik lov til at skrive breve fra den 19. marts 1911, cirka fire måneder efter han blev indsat. Det første brev var til hans søster Sophie. Han nåede at skrive 12 breve, inden han blev overflyttet til Vridsløselille, og de var til Sophie og hans datter Elise.

Desværre har vi hverken skrivebøger eller breve, men blyantsstumpen lå tilbage i sygecellen, da han forlod Horsens. Man kan stadig se tallet 75, som er skrevet på den ene side.

Lige nu kan du se både blyanten, stambogen og mange andre genstande i særudstillingen "Alberti og Fængslet 1910" på Fængselsmuseet.

Albertis familie

Da Peter Adler Alberti kom i fængsel, gik der lang tid før han måtte få besøg af sin familie, eller endda bare skrive breve til dem. Det må have været hårdt, især fordi Alberti som fri mand havde været i meget tæt kontakt med sin familie, især søsteren Sophie.

Alberti boede i samme hus som sine forældre og søster. Det blev kaldt "Det Albertiske Familiepalæ". På 1. etage boede forældrene og Sophie og på 2. etage boede Alberti med sin kone Eugenie og datter Elise.

Familien Alberti fulgte med i hinandens hverdag – på godt og ondt. Forældrene var meget ambitiøse på deres børns vegne og specielt moren var glad for at se, at Alberti arbejdede hårdt. Begejstret skrev hun til faren at: "...du vil blive tilfreds med din søn, der hele tiden arbejder flittigt og ikke bryder sig om andet." Da Alberti var nyuddannet jurist blev han ansat i sin fars firma.

Datteren Elise var Albertis eneste barn. Ud fra Albertis breve til hende, tyder det på, at de har haft et kærligt og humoristisk forhold. Han skrev små, komiske rejsebeskrivelser til hende og læste med glæde hendes breve – helst de lange.

Søsteren Sophie holdt sammen på familien. Hun passede forældrene, da de blev gamle, tog sig af Albertis datter, når hun kom fra skole og hjalp Alberti med hans arbejde som minister. Det fungerede fint indtil Alberti ville gifte sig med Victoria Bendix. For Sophie ville bestemt ikke have Victoria som svigerinde. Hun gik endda til dronningen for at forhindre ægteskabet. Og så fik Alberti nok – det skulle hun ikke blande sig i. Og han flyttede væk fra familiepalæet.

Alligevel blev han ved med at være tæt knyttet til Sophie. De skrev breve til hinanden og sammen med Elise besøgte hun Alberti i fængslet. Da han blev løsladt, sørgede Sophie for, at Alberti igen blev en del af familien, hvor han deltog i fester og begivenheder.

Hvis du vil vide mere om Albertis familie, kan du læse bogen "Sophie Alberti. Kvindesagspioner og førstedame i Kvindelig Læseforening" af Helle Hvenegård-Lassen.

Postkort til Alberti

Et helt specielt postkort dukker frem på fængselsmagasinet

Vi pakker ud, sorterer og forsøger at få et overblik. Graver endnu mere frem, og finder den ene spændende genstand efter den anden. Det er lidt ligesom en skattejagt, hvor man har brug for en masse tålmodighed og gåpåmod for at finde skatten.

Medarbejderne ved Horsens Museums Fængselssamling er lige nu i fuld gang med at systematisere, rengøre, fotografere og registrere alle genstandene fra det tidligere Statsfængsel i Horsens. Fængselssamlingen indeholder alt fra celleinventar, køkkenredskaber, illegale spil og flugtgenstande til fotografier af fanger og ansatte. Genstandene er med til at fortælle de mange historier fra det tidligere Statsfængsel i Horsens.

Nogle gange støder vi på en genstand med en helt speciel historie. I dette tilfælde drejer det sig om et postkort, der er sendt til en fange i fængslet. Men det er ikke et helt almindeligt postkort. Postkortet er nemlig adresseret til fange nr. 75 – den tidligere justitsminister Peter Adler Alberti, der afsonede en del af sin straf for bedrageri og falsk i Horsens.

Peter Adler Alberti blev i 1910 idømt 8 års fængsel, fordi han havde svindlet for næsten 15 millioner kroner – hvilket i dag svarer til over 900.000.000 nutidskroner. I perioden 20. december 1910 til 31. august 1912 sad Alberti i Horsens, hvorefter han blev overflyttet til fængslet i Vridsløselille.

Postkortet, som for nyligt dukkede frem fra gemmerne, er sendt fra Chicago, Amerika og dateret d. 9. februar 1911. Teksten er følgende:

Kære Peter.

Jeg haaber Sulevællingen smager dig gamle Dreng. Det var godt jeg kom afsted, saa jeg slap fri for Skyggen. Haaber du snart kommer her over til os alle, gamle Kammerater.

Hilsen fra din Skydebror.

Afsenderen "din Skydebror" er formodentlig en af Albertis venner fra en skytteklub. Men hvem denne person helt præcis er, ved vi ikke.

En lidt trist vinkel på historien om postkortet er, at Alberti aldrig fik kortet. De første tre måneder en fange sad i fængsel blev kaldt "forberedelsesstadiet". I denne periode måtte fangen ikke modtage breve eller besøg. Det er sandsynligvis på grund af forberedelsesstadiet, at Alberti ikke fik udleveret postkortet.

En anden årsag kan også være, at det ikke er tydeligt at se, hvem afsenderen er. Det anonyme "din Skydebror" kan have medvirket til, at fængslet ikke ville udlevere kortet til Alberti, da hans forberedelsesstadie var overstået.

Du kan se postkortet og læse meget mere om Alberti og hans ophold i Horsens i særudstillingen "Alberti og Fængslet 1910" på Fængselsmuseet.